

Tyekvicska Árpád

Könyörtelenül (?)

Dokumentumok a balassagyarmati túszejtés korából

*„Kisanyám romlott legény / a fiú akivel jársz / mindig más van az akara-
ta helyén / mindig más az akire vigyáz / vigyázz a bűn az más / az más
mint egy lezuhanás / csak föl mint a hadsereg / a tévében megnézheted /
és azt is láthatod ottan / hogy egy ilyen kis városban / milyen nagy a lehe-
tőség / mindenhol ott van a rendőrség / tegnap is korán keltem fel / és
láttam milyen a reggel / ebben a közép-európai / gobi sivatagban ...”
(KINOPUSKIN)*

Egy balassagyarmati tánczenekar 1989 nyarán a romlott legényről énekelt. A lehetőségekről, a rendőrségről. A *kisvárosi érzésről* akartak szólni. „*Little town feeling*” – ahogyan ők maguk angolra fordították. Plakátjuk és zenéjük megjelent az ország megannyi kisvárosában. Bizonyára maguk sem gondoltak arra, hogy szövegeikben fiatal korosztályok egymásba és egymáson átfűződő életérzése jelenik meg.

A huszonöt évvel ezelőtti „sajnálatos januári helyi eseményeknek” – ahogyan egy tanácsi jelentés aposztrófálta az 1973-as balassagyarmati túszejtést¹ – ugyan úgy fiatalok a szereplői, mint ahogy az 1989-es dalszövegek is egy korosztály hangulatát festik alá. Az alábbi kronológia és két dokumentum közzétételével párhuzamosságokra épp úgy rá akarunk világítani, mint ahogyan tudjuk: a huszonöt évvel ez előtt történtek egy sajátos társadalmi közegehez kötődtek, abból nőttek ki. Azonban nem szabad elfelednünk, hogy a Pintye testvérekben – elsősorban az idősebb Andrásban – megmutakozó deviancia, szocializációs és magatartási dízsharmóniák a mában is kísérhetnek, ha más formában is.

¹ Nógrád Megyei Levéltár (NML) XXIII. 508. a. 6. 10627-5/1973.

A dokumentumok összeállításakor nem tartottam feladatommak az „események” történeti értékelését. A valóságos okok, fontos részletek, a fennmaradt dokumentumok ellentmondásai további tisztázásra várnak.² A Pintye fiúk életútjának eddig ismeretlen részletei, fegyverhez jutásuk mikéntje vagy épp annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy Pintye András „megsemmisítése” politikai akarat volt-e vagy a helyzet megoldásának egyetlen lehetséges módja, módosíthatják eddigi ismereteinket.

Miként feltárára és bemutatásra vár az a politikai, társadalmi környezet, azok a családi, társasági attitűdök is, amelyek alapvetően felelősek azért, hogy egy 17 és egy 19 éves fiatalember ilyen drasztikus módon szembesítette „a kádári aranykort” saját jelszavával, mely szerint a szocialista társadalom legfőbb értéke az ember.

A hatvanas-hetvenes évtizedforduló Magyarországon forradalommal felérő változásokat hozott: az új viselkedési minták mögött új – nem hivatalos – értékrendet teremtett. A '68-as diáklázadásokon és a Prágai Tavasz hatásán feleszmélt új baloldali mozgalmároktól, a fővárosba özönlő, farmert húzó, hosszú hajat növesztő vidéki fiatalokig, megteremtette az új generációt, mely alig két évtized múlva leváltotta a szocialista rendszert.

A Pintye testvérek úgy ezzel a változással van összefüggésben. Annak egy sajátos és sajnálatos kinövése. Kortünet.

I. „A sajnálatos januári helyi események”

1972. szeptember 24–én a Nógrád közli a *Repülőgép-eltérítés, diplomatarablás* c. 24 részes sorozatának záró anyagát. Az eseménytörténeti és technológiai ismertető végkövetkeztetése: „a politikai harcban ... a tömegek harca, fellépése ... vezethet csak győzelemre kizsákmányoló, imperialisták és ügynökeik ellen. *Repülőgép-eltérítés, diplomatarablás* – ez csak jelentéktelen történelmi epizód a felszabadulásért, a népjogokért vívott küzdelemben, még akkor is, ha napjainkban oly gyakran előfordul.”

Az év végén a Pintye testvérekben, Andrásban és Lászlóban, több terv fogalmazódik meg a külföldre szökésre, végül a leánykollégium megszállása és a túszejtés mellett döntenek. Elképzelésük szerint a túszoikkal egy lefüggönyözött autóbuszban a Ferihegyi reptérre mennek, ahol gépre szállva valamelyik nyugati országba repülnek. A tervet megbeszélik több ismerősükkel. („András beszélt nekem arról is, hogy ő már 3 éve elhatározta ezt magában ... másfél hónapig a végrehajtása előtt készült erre, szakkönyveket tanulmányozott, Belügyi Szemle, Magyar Rendőr, Magyarországot, amelyekben különböző bűncselekmények vannak leírva. Úgyszintén fizikailag is kb. másfél hónapig készítette fel magát erre. Olyan próbákat

² E téren jelentős előrelépés Szóke Zsuzsa „*Perújrafelvétel*” c. kéziratos műve, mely számos, eddig ismeretlen részlet feltárással járul hozzá a történetek megismeréséhez. Ezúton köszönöm a szerzőnek, hogy hozzájárult kézirata felhasználásához.

is csinált magán, hogy napokon át nem aludt, hogy ... bírja ... alvás nélkül.”³ – „Együtt szilvesztereztem Pintye Andrással ... arról beszélt, hogy egy hét múlva lesz 150.000 Ft-ja vagy a halála. Arra kért, hogy e kérdésben fogadjunk. A fogadás meg is történt...”⁴)

1973. január 7-én a testvérek fegyverhez jutnak: birtokukba kerül édesapjuk géppisztolya és szolgálati pisztolya. Ezt követően egy fekete aktatáskába rakják a szükségesnek vélt eszközöket (pl. a lányok megkötözésére szolgáló műanyag zsinórokat), majd 14 óra után András ismerőseit keresi fel, László pedig egyik barátjával este a városi művelődési házba megy – táncmulatságra. („A kultúrházban pedig leadtuk a ruhatárba a kabátokat és a táskát. Majd táncolni mentünk. Nekem rossz kedvem volt a tánchoz, Lacinak ellenben fordítva. Nagyon vidám volt.”)⁵

Húsz óra előtt a testvérek hazamennek, megvacsoráznak, majd ismét a városba indulnak. Ekkor tisztázódik, hogy senki sem tart velük, a terv végrehajtásában csak magukra számíthatnak. 22 óra körül a két testvér a főbejáraton keresztül belép a Geisler Eta Leánykollégium épületébe, ahol az első emeleti három hálóteremben húsz, a téli szünidőről visszaérkezett diáklány tartózkodik. A fiúk a lányokat a 14. számú hálószobába terelik. „A szobában András kezében tartva géppisztolyát mondta nekünk, hogy hol helyezkedjünk el, és félkör alakban ültetett le bennünket, kit székekre, kit ágyakra. Ő pedig az asztalra ült, s a nála lévő géppisztolyt az asztalra tette. ... kérdeztük tőlük, hogy mit akarnak velünk, miért csinálják ezt. András először nem válaszolt kérdéseinkre, majd Laci azt mondotta, hogy egy kicsit utazni fogunk, repülőtérré fogunk menni autóbusszal ...”⁶

Nyilatkozat

X/4-a

Két fegyveres fiatalember elbántotta magát a balassagyarmati Geisler Eta középiskolás leánykollégium 1. emeleti szobájában. 13 diáklányt tartanak fogva január 07.-e (vasárnap) este 10⁰⁰ óra. Ha nem kapják meg követeléseiket teljesítéssel.

³ Nógrád Megyei Bíróság B. 40/1973/7. Tanúkihallgatások, 46. p.

⁴ Tanúvallomások, 158. p.

⁵ Nógrád Megyei Bíróság B. 40/1973/7. Terheltek, 248. p.

⁶ Tanúvallomások, 40. p.

1973. január 8. Hajnali fél három körül a fiúk megfogalmazzák első írásos követelésüket, melyben – félrevezető szándékkal – bejelentik, hogy hét fegyveres elfoglalta a kollégiumot, további fegyvereket követelnek és egy farmotoros autóbust. „A lányokkal együtt beszállunk a buszba, ha mindent rendbe találunk akkor a lányokat szabadon engedjük”, amennyiben a követeléseket nem teljesítik pontosan „megöljük az összes túszt”. Éjfél után több lánynak sikerül elhagynia az épületet, és értesítenie a rendőrséget.

Három óra körül egy rendőr hadnagy és egy törzsőrmester lép be az épületbe. A fiúknak marad idejük a 14-es szoba ajtajának eltorlaszolására. A lányokat az ajtó elé tolt ágy földszinti és emeleti részére ültetik. Amikor a rendőrök nekifeszülnek az ajtónak, Pintye András egy, László pedig két lövést ad le. Az egyik golyó fejmagasságban hatol át az ajtón, közel egy lány, illetve a másik oldalon álló rendőr fejéhez.

Réggel nyolc óráig az események híre eljut *Benkei András* belügyminiszterig, aki jelent a pártvezetés felé, illetve teljes körű riadókészültséget rendel el a határőrség és a rendőrség központi és helyi alakulatainál. Az ügy felelősei országos szinten *Biszku Béla* és *Benkei*, az akció operatív vezetésével *Ladvánszky Károly* vezérőrmagyot bízzák meg, aki Balassagyarmatra utazik.⁷ Az épületet és környékét azonnal lezárják, a közelben rádiós központot rendeznek be, amelyen keresztül – miután sikerült megoldani a 14-es szoba operatív lehallgatását – folyamatosan közvetítik az ott elhangzottakat a központ számára. Elrendelték a városba vezető utak fokozott ellenőrzését. Az első elképzelések szerint több betörőcsoport rohanja le a fiúkat, ártalmatlanná téve őket.

A rendelkezésre álló operatív információk alapján mintegy húsz – a Pintye testvérek baráti, ismerősi köréhez tartozó – balassagyarmati fiatal gyűjtenek be. Közülük egy szűkebb csoportot – sokáig jogi védelem nélkül – őrizetbe helyeztek. (Négy főt később Pintye Lászlóval együtt bíróság elé állítottak, a többiek perbe vonásától – különböző okokból – eltekintettek.)

Kora délelőtt a szülők próbálják megadásra bírni gyermekeiket, sikertelenül. „Emlékezetem szerint ... az édesanyjának Laci válaszolt, nem megyünk ki, nem adjuk meg magunkat ... menjen haza. Az anya továbbra is kérte, rimánkodott a gyerekeknek, hogy térjenek észhez, ... tartsák őt túszként a lányok helyett. Ekkor a Pintye gyerekek közül valamelyik azt válaszolta az édesanyjának, ... hogyha hülyék lennénk.”⁸ Ezt követően megy be első alkalommal a 14-es szobába *dr. Samu István* pszichiáter–főorvos. Aznap és másnap még négyszer látogatja meg a fiúkat, élelmet, gyógyszert, rádiót és a szükségletek végzésére vödöröket, illetve egy büntető törvénykönyvet visz be a szobába, és beszélgetést folytatva a Pintye gyerekekkel. *Dr. Samu* érveire hallgatva *Ladvánszky* a lerohanás helyett egyenlőre az idegi–fizikai fárasztás mellett dönt.

1973. január 9 reggel 8 órakor a lányok egy kijuttatott papíron összesen 358 ft értékű élelmet kérnek, mivel „tegnap reggel óta egy harapást nem ettünk ... és az éhségtől már fáj mindenkinnek a gyomra.”⁹

⁷ *Ladvánszky* 1956. decemberében már volt nógrádi meghízott. Máig tisztázatlan szerepet játszott a december 8-ai salgótarjáni sortűz során.

⁸ Tanúvallomások. 44. p.

⁹ Nógrád Megyei Bíróság B. 40/1973/7. Dokumentáció X/7.

1 maguk jellelét nem fogadjuk el,
mert ránk nézve nem nyíltanak sem-
mi file biztosítékat, hogy az a kintlak
szemint fog történni.

Két variációt fogadjunk el:

① az, amelyet már előzőleg írásban
megkaptak.

② Abban az esetben engedjük el a
tiszteket, ha kapunk egy olyan papírt,
amelyben nekünk bűntudással bír-
tosítanak, amelyet a következők írtak
ald. Kádár János

Fock János

Lasonosi Pál

Gyenge Lajos

Ezt 6 (hat) példányban kérjük,
it mellé kell nyilatkozatot minden
Magyarországon megjelenő napilap
közölje. Itt ráadásban egy napig
drákként olvassék fel. Hátbor-
dítól, miniszterdrásig.

Eme azért van szükségesünk, mert ha
ha írja ald akárcsi, az nem ér
semmit, ha titokban maradnak a
dolgok.

x/4 - b

A nyilatkozat egy másik papíron van. ②
 Ha nem teljesítik egyik követelésünket
 sem, akkor elkonkretellen a követelés.
 Olyan helyzetben vesszük magunkat,
 hogy előbb tudunk végezni a túsókkal,
 mint Orók velünk.
 Pénteken (azaz 1973. 01. 12.-én) déli
 12^h ig ha nem teljesítik egyik követel-
 ésünket sem, 12^h -kor elkezdjük a
 követelést a támpóra és a kompjak
 támpóra és az utolsó műszaki embe-
 rre. Ezután, ha az összes löszert el-
 követeljük, megadják magunkat.
 Tűzgyújtóba nem bocsátjuk, vagy meg-
 kopják, vagy az any, amit elbírnak.
 Ez az utolsó szakadé, amit kapunk.

A déli órákban a fiúk újabb követelést juttattak ki az ajtó alatt: „5 óráig haladékat anduk követelésünk teljesítésére. amennyiben nem kapjuk meg, vagy írásban nem kapunk felvilágosítást arról, hogy miért nem tudják megadni, vagy mennyit tudnak engedni belőle, akkor a következők fognak történni: 1, Ki fogjuk terjeszteni a működési területünket.¹⁰ Ez a következőképpen történik: a fegyverek elhordanak a templomig, és velük szemben lévő Finomkötőtígg. Ezután a túsók felével végzünk. A legjobb megoldás a dolgok megbeszélése és az lenne, ha egy URH rádió-adóvevőt küldenének. Szeretnénk, ha a lányok kajáját beküldenék. A lerohanást ne is kíséreljék meg, mert az ellen mindenkor megvannak a megfelelő óvintézkedéseink. A lányok egy falat kaját sem kapnak. A többit is kérjük mert 2 napja nem kaptak enni.”¹¹

14 óra tájban, a szoba jobb oldalán lévő ablakon keresztül, 6 méter magasságból, az egyik lány kiugrik a járdára. Az esés következtében térdkalácsa, a jobb lábfeje és az orrszontja eltörik. Eltűnését a fiúk csak később veszik észre. A lány közli: éjjel a kisebbik fiú sírt. Ebből, illetve a főorvos megállapításaiból a rendőri vezetés arra a következtetésre jut, hogy komoly remény van Pintye László lelki megingatására, a testvérével való szembefordításra. Feltételezhető, hogy a fiúk csak akkor lőnek, ha lerohanják őket vagy a fokozott terhelés miatt pillanatnyi elmezavar áll be náluk. „...kedden délutánra már csak 13 túsók maradt ... a túsoként fogva tartott lányokat lényeges testi-, lelki szenvedés érte, különös tekintettel az életveszélyes fenyegetésekre, szorongatott lelkiállapotra. Ugyanakkor már élelmük és vizük is fogytán volt, tisztálkodási lehetőségük sem volt és szükségleteiket is a szobában kellett elvégezni az időközben kapott műanyagvödörben.”¹²

¹⁰ A mondat elején áthúzza: "Átlövünk a".

¹¹ Az utolsó két mondat Pintye András kézírásával van írva, a többi diktálva. Dokumentáció X/8.

¹² NML XXV. 5. B. 10006/1973. Vádirat 19. p.

1973. január 10–ére virradó éjszaka Balassagyarmatra érkezik Biszku Béla és Benkei András. Visszaemlékezők szerint közlik: mivel az eseményekről a SZER is tudomást szerzett, ezután kiemelt politikai ügyként kezelik; a helyi mesterlövészeket profik váltják fel, akik képesek kilőni a fiúkat; a sajtót felkészítették az ügy kezelésére.

Reggel *Szűcs Ferenc* rendőr alezredes, járási–városi rendőrkapitány a folyosón tárgyal Pintye Lászlóval, a megadás, illetve a testvérével való szembefordulás mellett érvelve. A hátra lévő időben a tárgyalás többször megismétlődik, némelyiken Ladvánszky is részt vesz.

Az idő előrehaladtával a szobában mind feszültebbé válik a helyzet. A bent lévők idegi és fizikai állapota erősen leromlik, gyakori a lányok fegyvelmezése, a két testvér közötti érzelmi kapcsolat lazulása azonban nem vezet a szembefordulásig. A fiúk 14 óra körül újabb követelést diktáltak, melyben fegyvereket, gránátokat és egy farmotoros buszt követeltek, a teljesítés határidejéül (már) 24 órát adva. A határidő után, nem teljesítés esetén előbb kilőnek a városra majd 16 perc eltelte után hat, név szerint felsorolt lányt kivégeznek. „Ezután 16 percet várunk és ha ekkor sem kapjuk meg a kért dolgokat, a maradékkal is végzünk. Ha megkapjuk a kért dolgokat [ti. a fegyvereket], szabad elvonulást kérünk a buszig. Ha mindent megkapjuk, a lányok életben maradnak. Ha megpróbálnak lerohanni, abban az esetben, szintén az első hatot lelőjük, akik már fel vannak készülve arra, hogy meghalnak. Ezek már vasárnap este 8 órától nem kaptak enni és ha nem kapunk elegendő kaját, nem is fognak enni. Ez a hat nagyon rosszul van idegileg és fizikailag. Ez abból is látható, hogy az egyik kiugrott az ablakon. Kérjük, hogy pontosan teljesítsék a kérésünket. Másba nem megyünk bele, csak ebbe.”

1973. január 11–én délelőtt a fiúk újabb követelés írnak: „tegnap kért ennilót maradék nélkül hozzák be ma déli 12 óráig. Ha 12–re nem kapjuk meg hiánytalanul, akkor fűleljenek. Bizonyára jó fűlük van. ... Most már nem halogatunk tovább, mert még azt fogják gondolni, hogy nem merjük megcsinálni a dolgokat. Mi örülnénk a legjobban ha késnének. Siet a mi óránk.” Fél tizenegy körül az egyik lányt vízért engedik ki, a rendőrök azonban már nem engedik visszatérni. Az első órák óta ez a túszejtés legveszedelmesebb pillanata. A fiúk hangosan követelik vissza a lányt. „Ezután András nagyon kegyetlen volt hozzánk, három lányt kiállított a sarokba ... Kijelentette ... hogy 12,01 órakor a három lány közül az egyiket lelövi ... én hozzákezdtem nagyon a síráshoz, szinte majdnem örvöngtem, erre a többi lányok is mind sírtak, zokogtak. András összeszedte az összes karórákat a lányoktól, s az egyik lánnyal kivitette az asztalra, hogy ne tudjuk, hogy mennyi az idő, vagyis mikor lesz 12,01 óra. Én ekkor sírva azt mondtam neki, hogy úgy is meg fogjuk tudni, hogy mikor akarsz a három lány közül valakit agyonlőni, mert a déli harangszót meghalljuk.”¹³ Amikor a kijelölt lány az órákat leteszi az asztalra, a mozdulattal együtt felkapja az idősebb fiú géppisztolyát és a fejére sújt. Az idősebb testvér azonban nem szédül meg, és öccse segítségével visszakeríti a fegyvert. A lányt egy szekrény tetejére ültetik, azonban más büntetést nem alkalmaznak.

¹³ Tanúvallomások, 47. p.

A követelésekben foglalt fenyegetőzések beváltatlansága miatt a fiúk maguk is érzik, hogy kijelentéseik súlytalanná válnak. Pintye László ekkor négy célzott lövést ad le a szemben lévő tanács épület ablakaira, amelyek mögött a mesterlövészek állásai vannak.

„...Pintye András további követelést íratott még az egyik diáklánnyal, amelyben büntetlenségi nyilatkozatot kért a Párt és Kormány vezetőitől, leszögezve azt, hogy 1973. január 12-én déli 12 órakor lelövöldözik a lányokat, ha nem teljesítik a követelésüket. Ezt ... azonban már nem juttatták ki” – állítja a vádirat.¹⁴

”Csütörtökön éjszaka, mi lányok egyáltalán nem aludtunk, mert olyan szomjasak voltunk, hogy szinte azt gondoltuk, hogy ki sem bírjuk.”¹⁵

1973. január 12. „Pénteken reggel András és Laci ... a radiátor csapját leszerelték, és abból engedtek vödörbe vizet ... Laci csütörtök éjjel több órán keresztül munkálkodott azon, hogy a radiátor csapját levegye. Ezután kaptunk vizet...”¹⁶ „András ebben az időben már idegileg még kimerültebb volt. Szinte már úgy nézett ki, mintha nem is volna normális.”¹⁷

Délelőtt Szücs alezredes és Ladvánszky ismét a folyosón tárgyalta a kisebbik Pintye testvérrel, aki – a vádirat szerint – továbbra is elutasította a feltétel nélküli megadást. A beszélgetés további tartalmáról nincs információ. A kisebbik fiú kintléte alatt az idősebbet hangosbeszélőn szólítják fel a megadásra. „Laci amikor visszajött a tárgyaló felektől, nagyon ideges volt, és ő küldött fel minket a szekrényre, amire eddig még nem volt példa. Azt mondta, hogy a rendőrök valamire készülnek ... különböző szerszámokat, nagy vasakat látott a folyosón ... félre hívta András és ott elég hosszú percekig keresztül halkan tárgyaltak ... Valószínűleg tartom, hogy Laci próbálta András jobbat belátásra bírni, mert azt többször hallottam, amikor András mondta, hogy nem engedek nekik...”¹⁸

Délelőtt – adott jelre – az épület előtti téren tartózkodó munkásőrök, karhatalmisták mozgásba, zajkeltésbe kezdenek, ezzel egy betörés előkészületeit imitálják. „András visszaemlékezésem szerint 12,10 perc körül ment az ablakhoz, kezében a géppisztollyal, s kihajolt, vagyis ha jól emlékszem könyökölt az ablakpárkányon. ... azótától, hogy Lacival tárgyaltak a rendőrök, nagyon nyugtalan volt, és valakinek mindig figyelnie kellett az ablakon, hogy kint mit tapasztalunk. ... Visszaemlékezésem szerint András mintegy 10 másodpercet tartózkodhatott az ablakban, amikor a háta mögött lévő ágyon ülve ordítását hallottam, egy időben puskalövéssel, és artikulatlan ordítással csak annyit mondott, hogy jaj. Állítólag mások hallották azt is, hogy azt mondotta, hogy meghalok.”¹⁹

A rendőrök, noha a folyosón felsorakoztak, a lövésekkel egy időben nem tesznek kísérletet az ajtó betörésére. A kisebbik fiú a lányokkal félrehúztatja az ajtótorlaszt és megadja magát.

¹⁴ Vádirat, 22. p.

¹⁵ Tanúvallomások, 48. p.

¹⁶ Tanúvallomások, 48. p.

¹⁷ Tanúvallomások, 48. p.

¹⁸ Tanúvallomások, 48. p.

¹⁹ Tanúvallomások, 48. p.

II. Kisvárosi fiatalok

1972 őszén Baranyi Antal szociológus kérdőíves, szociometriai vizsgálatot végzett balassagyarmati fiatalok körében. A tanulmány 1977-ben *Kisvárosi fiatalok* címen a Népművelési Intézet belső használatra szóló kiadványaként jelent meg, hatvan példányban. Bár a vizsgált baráti közösség csak áttételesen kapcsolódott a Pintye testvérekhez, mégis a feltárt összefüggések, problémák, magyarázatok kivonatos közzé tétele háttérül szolgálhatnak a velük történtek megértéséhez is.

Részletek balassagyarmati fiatalok önvallomásaiból:

„A fiatalok érdekelnek ... közöttük élek. Nem elég modernnek..., illetve nem tudják, hogy mit akarnak. Nem mondom, hogy nem gondolnak a jövőre, de nincsenek határozott céljaik. Emiatt aztán nem értik meg egymást sem, mert nincs miben. Ez a lényeg. Itt van például a politika. Teszem fel, Angela Davis, vagy más, aki nyugaton világhírű lett azzal, hogy volt egy pere. A fiataloknak itt Angela Davis jóval szimpatikusabb volt, mint...”

„Mi most húszévesek vagyunk, s amikor elkezdtünk gondolkodni, már jó a hatvanas években jártunk. ... Rengeteg szöveget kaptunk, főleg a szüleinktől, hogy milyen jó most nektek, s nekünk milyen nehéz volt, mennyit szenvedtünk, és csak azért, hogy nektek jobb legyen. Egy darabig ezt elfogadtuk. De aztán annyit hallottuk, meg láttuk. Nagyon sokat. És nem beszéltek nekünk soha arról, hogy mi volt utána, arról, ahogyan eljutottunk ide. A mához.”

„... először csak kíváncsiságból kezdtem csavarogni. De most már céllal, hogy minél több embert, minél több helyet megismerjek. Hogyan élnek máshol... mert amit látok, abból élek, meg amit hallok. És érdekel, hogy hátha máshol mások. Föl tudok-e fedezni egy újabb réteget, vagy csoportot, új embert, új dolgot, amit még nem láttam... nem akarok én írni vagy ilyesmi, csak ez: hogy többet tudjak...”

„Hippik! Én inkább úgy nevezem, hogy csavargók. A hippizmus szerintem hülyeség. Mert valamiből azért mégiscsak élni kell. Mert azt az üveg tejet, amit megiszik naponta, azt valakinek ki is kell fejnie. Hippik vagyok, nem dolgozom! Én sem dolgozom most, mégse vagyok hippik. S nekem jól van így. Legyen tíz vagy húsz forintom, és azt csinálom, ami érdekel. Nem vagyok befogva egy rúd mellé... Később, ha családom lesz, úgysem csinálhatom ezt. S ha nincs pénzem, elmegyek valahová berakni a téli tüzelőt, s van egy huszasom. Vagy egy ötvenesem...”

„... Mindenáron azt akarják, hogy nekem úgy legyen jobb, ahogy az öszerintük jobb. Hogy mit tudom én, legyen kocsim, legyen pénzem, meg több ruhám. De én nem úgy akarom, és nekem az úgy nem jó. Nincs szükségem arra, hogy vikendházam legyen, vagy sok pénzem, vagy hogy beülhessek egy irodába és ne kelljen dolgozni...”

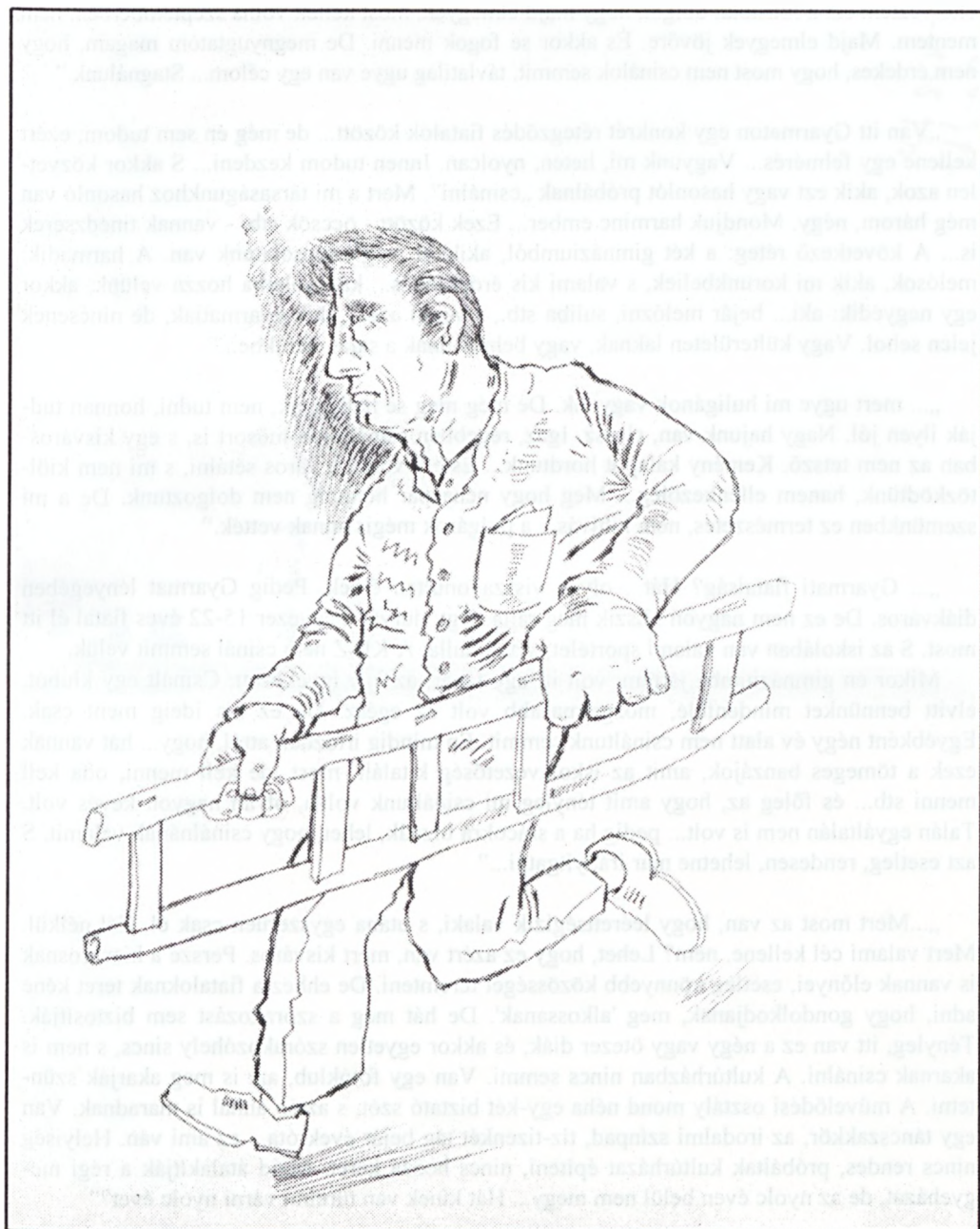
„... S hogy én miért lettem ilyen? ... Van egy családom. Az apám is, az anyám is a legtipikusabb példája annak az emberfajtának, amelyik kitűzte maga elé a célt fiatal korában, lesz majd lakásuk, lesz kisautójuk, vesznek egy telket, lesz két gyerekük stb. Meghatározták, hogy mit akarnak az élettől, és azt többé-kevésbé meg is valósították. S ezzel minden mást kizártak. Annyira kellett akarniuk. Hogy megvehessenek egy kocsit vagy egy fogkefét, bármit, azért ők marha sok dolgot fölládoztak. És kiestek mindenből. Például abból, hogy fiatal korukban egészen máshogy élnek, és nem lenne meg az a kurva kocsi, vagy nem lenne meg az a telek, de valahogy ők mások, jobbak lennének. Én megundorodtam valahogy ettől az egésztől, és talán átestem a ló másik oldalára...”

„... Hogy én hogy látom a felnőtteket?... Én nem is mondanám, hogy látom a felnőtteket, mert ... mert nem is nézem. Én jóformán csak apámat látom. És az apám dolgai szerint itélek meg mindenkit. S hát általában: szürkéknek, állandó gürizéssel... És félek attól, hogy látom, később nekem is ezt kell csinálnom. És akkor majd reggel hétkor kelek, este hullafáradtan megyek haza, nem lesz időm semmire. És ettől félek nagyon. Látom az ő szürkességüket, és azt, hogy nekem is ezt kell csinálnom... Húszéves vagyok, és lassan már az életem felénél járok, mert egy ötven év körüli ember, szerintem, roncs. S ha az ember átgondolja, hogy végiggürizték az életüket, és mijük van, s hogy érdemes volt-e? Szomorú...”

„... Mindig volt az embereknek, mindegyik generációnak, valami megszerezni valója. Anyagiak... Ha nekem is azért kellene küzdenem most, hogy az apámnak tudjak adni, mert nem tud venni a családnak kenyeret, nekem se juthatna más az eszembe, csak az, hogy dolgozzam, hiszen muszáj. De ha nekem megveszik azt, ami az élethez kell, akkor mát erre nem tudok gondolni. Elkezdenek foglalkoztatni más dolgok, más problémák. És ez eddig nem volt. Talán ezért erősebbek most a generációs különbségek. Mert hogy erősebbek, azt az idősebbek túlzott reakcióin lehet lemérni...”

*

„... én azt hiszem, a fiatalok Gyarmaton is olyanok, mint máshol. Marha sok minden megvan nekünk adva. Amellett, hogy sok minden nincs. Megkaptuk ezeket a lehetőségeket, s vannak nagyon szép terveink, de csak azok vannak. Nem vagyunk kitartóak. Illetve, kétféle fiatal van. Az egyik olyan, mint apáink. Megfontolt, tudja a célját, s el is éri. De nem vállal semmit. Minél rizikó mentesebben akarja leélni az egész életét. Mi meg mindenbe belevágunk, és pofonokat kapunk, kicsiket, nagyokat. Idegesít minket a munkahely, a főnökeink, s akkor kezdődik az, hogy kilépek, megcsömörlök, csavargok. És ez sem életcél... Aztán van olyan, hogy mi mindent megkaptunk, s ezért vagyunk ilyenek, csavargók, céltalanok, stricik, mindegy... Bezzeg nekik negyvenéves korukra meglett a házuk, a kocsijuk, a nyaralójuk, de utána nem tudnak vele élni. Az idősebbeknek tizedrésze jár társaságba. Otthon vannak, egyedül, a gyerekeiknek élnek, és megkapják azt a pofont, hogy azok nem olyan „jók”, nem olyan „szépek”, és egészen másfajta életet akarnak... S az a legrosszabb, hogy én se tudom megmondani, hogy mi kell. Csak azt, hogy mi nem. Mert nem tudom megmondani! Csak lézengünk, és majd kialakul valami. Én is

Gélcensér János rajza

elterveztem ezt a főiskolai dolgot, hogy majd elmegyek, most kellett volna szeptemberben, nem mentem. Majd elmegyek jövőre. És akkor se fogok menni. De megnyugtatom magam, hogy nem érdekes, hogy most nem csinálok semmit, távlatilag ugye van egy célom... Stagnálunk.”

„Van itt Gyarmaton egy konkrét rétegződés fiatalok között... de még én sem tudom, ezért kellene egy felmérés... Vagyunk mi, heten, nyolcan. Innen tudom kezdeni... S akkor közvetlen azok, akik ezt vagy hasonlót próbálnak „csinálni”. Mert a mi társaságunkhoz hasonló van még három, négy. Mondjuk harminc ember... Ezek között - öccsök stb. - vannak tinédzserek is... A következő réteg: a két gimnáziumból, akikkel még kapcsolatunk van. A harmadik: melósok, akik mi korunkbeliek, s valami kis érdeklődés... kapcsolatba hozza velünk, akkor egy negyedik: aki... bejár melózni, suliba stb., s végül azok, akik gyarmatiak, de nincsenek jelen sehol. Vagy külterületen laknak, vagy behúzódnak a saját életükbe...”

„... mert ugye mi huligánok vagyunk. De még meg se hallgattak, nem tudni, honnan tudják ilyen jól. Nagy hajunk van, slussz. Igaz, régebben csináltuk a műsort is, s egy kisvárosban az nem tetsző. Kemény kalapot hordtunk... Este kivonul a város sétálni, s mi nem kiöltözködünk, hanem ellenkezőleg... Meg hogy néha pár hónapig nem dolgoztunk. De a mi szemünkben ez természetes, nem kihívás... a polgárok mégis annak vették.”

„... Gyarmati fiatalság? Hát... olyan visszavonultan élnek. Pedig Gyarmat lényegében diákváros. De ez nem nagyon látszik meg rajta. Úgy durván négyezer 15-22 éves fiatal él itt most. S az iskolában van valami sportélet, aztán nulla. A KISZ nem csinál semmit velük.

Mikor én gimnáziumba jártam, volt itt egy tanár, az úgy igyekezett. Csinált egy klubot, elvitt bennünket mindenfelé, mozgalmasabb volt az egész. De ez kis ideig ment csak. Egyébként négy év alatt nem csináltunk semmit. Én mindig irtóztam attól, hogy... hát vannak ezek a tömeges banzájok, amit az iskolavezetőség kitalált, most ide kell menni, oda kell menni stb... és főleg az, hogy amit tényleg mi csináltunk volna, olyan nagyon kevés volt. Talán egyáltalán nem is volt... pedig ha a srácokra bíznák, lehet, hogy csinálnának valamit. S azt esetleg, rendszeren, lehetne már irányítgatni...”

„...Mert most az van, hogy leérettségizik valaki, s utána egyszerűen csak él. Cél nélkül. Mert valami cél kellene, nem? Lehet, hogy ez azért van, mert kisváros. Persze a kisvárosnak is vannak előnyei, esetleg könnyebb közösséget teremteni. De ehhez a fiataloknak teret kéne adni, hogy gondolkodjanak, meg 'alkossanak'. De hát még a szórakozást sem biztosítják. Tényleg, itt van ez a négy vagy ötezer diák, és akkor egyetlen szórakozóhely sincs, s nem is akarnak csinálni. A kultúrházban nincs semmi. Van egy fotóklub, azt is meg akarják szüntetni. A művelődési osztály mond néha egy-két biztató szót, s aztán annál is maradnak. Van egy táncszakkör, az irodalmi színpad, tíz-tizenkét tag bejár évek óta... ez ami van. Helyiség nincs rendes, próbáltak kultúrházat építeni, nincs hozzá keret. Majd átalakítják a régi megyeházat, de az nyolc éven belül nem megy... Hát kinek van türelmi várni nyolc évet?”

*

M. általánosan jó tanuló, főleg humán érdeklődésű, ennek ellenére nem gimnáziumba, műszeripari technikumba küldik. Esztergomba kerül, kollégiumba, kapcsolata szüleivel annyira megromlik, hogy semmit nem fogad el otthonról.

„S aztán, főleg a lógások miatt, kicsaptak. Akkor a muterék protekcióval bedugtak Debrecenbe, ugyanilyen szakiskolába... S Debrecenbe is állati rövid idő alatt a városban szedtem össze barátokat, ismerősöket. Mindkét helyen volt száz srác, akivel köszönő viszonyban voltam, hűsz, akivel már néha komolyabban beszéltem, s hat-hét, akivel naponta találkoztam. A 'nyugtalanok', az 'okosok', ahogy akarod...” M. a Műszeripari Technikumot harmadikban abbahagyja, sokat csavarog országszerte. Három év alatt tizennégy munkahelye volt, megmaradni sehol sem tudott. Utolsó munkahelyén – a város kórházában – fél éve ápoló, szeretik, ő is szeret itt dolgozni.

Huszonkettedik évében van, késésben korosztályával szemben, amelyik már beilleszkedett. Szeretne tovább tanulni, és nem tudja mit, viselkedésére állandóan erős frusztrációs háttér jellemző. Ami a legszembeszökőbb: huszonkét év alatt soha nem volt lehetősége szert tenni egy olyan norma- illetve viselkedés-mintatárra, sztereotíphalmazra, amely a jelen társadalmi terepén jól differenciált kognitív struktúráként funkcionálhatna. Hogy az iskolai évek erre elégtelenek, azt diákok és tanárok szinte egyöntetűen vallják. A család az esetek egy igen nagy részében, annyira el van foglalva saját fenntartásával és mivel sok helyen családi élet helyett csak kényszer-együttlétezésről beszélhetünk, mindezt a felnőttek olyan rossz eszközökkel valósítják meg, hogy az még egy kamasz számára sem fogadható el mint választott magatartás.

Amit a hazai információzuhatagból kiszűrt, végletesen ideális, kamaszos normarendszerre állt össze benne: amit az elmúlt három évben, mint már félig meddig önálló ember tapasztalt, azt elutasítja, a benne érvényesülő normákat nagyrészt tagadja.

Végül is alapvetően két irányban polémikus: először a társadalommal szemben, melyet mint nagy egészét elutasít, nem érti, mivel nem értették meg vele, hogy a társadalom miért olyan, amilyen.

De elutasító a családdal szemben is, mivel irreális, motiválatlan és végletesen absztrakt követelményrendszerében követni valót nem talál. Ez a „polémia” saját életének perspektívájában is terméketlen. Már most a fásultság, s a feszült elutasítás végleiteit teremti újra meg újra, hosszú távon az előbbi állapot dominál. Mindez törvényszerűnek látszik olyan esetekben, ahol a családban nem fejlődtek ki egyértelműen meghatározott, követhető sztereotípiák az életpálya kialakításában. Ez is szerepet játszik, mikor egy fiatalnak, a felnőttkor elején, képlékenyen, szilárd társadalmi státusz nélkül olyan problémákkal kell szembenéznie, amiket reálisan megítélni még nem tud. Egzisztenciája fenyegetett, a problémák feszültségével szemben védekezni nem tud, mert hiányzik egy, már kialakult életstílus, ami menedéket nyújtana.

*

A város négyezer fiatalja közül négy-ötsház, akár családi, akár munkahelyi, akár egyéb problémák miatt, szocializációs nehézségekkel küzd. Azok a fiatalok, akik akár elmentek dolgozni, esetleg máshová vagy továbbtanulnak és megelégednek a család nyújtotta lehetőségekkel, egyelőre nem

jelentenek közvetlen problémát. Azok viszont, akik valamilyen okból kifolyólag - s ezek száma négy-öttség, egyébként „hivatalos becslés” szerint is - nap mint nap szinte az utcára kényszerülnek, már közigazgatási szempontból is problémaként jelentkeznek. Az utolsó másfél-két évben több fiatalkorú bandát számolt föl a rendőrség (betörés, sorozatos lopás stb.). Jelentős részben nem a remélhető anyagi haszon szerepelt csak indítékként, hanem egyszerűen az, hogy idejükkel nem tudtak mit kezdeni, s lassan bűnöző társaságokká, gale-rikké álltak össze.

A fiataloknak az a része, akiket én ismerek, a saját feszültségét, helyzetének megélt el-
lentmondásosságát nem a bűnözés irányában „oldotta meg”, mert ezt húszéves korukra kitilt-
ják. Az idézett interjúrészleteknek mindenesetre igazuk van, hogy azok a kulturális és szóra-
kozási lehetőségek, amelyek a városban fiatalként egyáltalán számba vehetők, nem túl rózsá-
sak. Minden nagyobb munkahelynek van egy „klub”-ja, ezek a klubok kifejezetten szabad-
időtöltésre szolgálnak, s nem túl intenzívek. Ezenkívül - és itt kénytelen vagyok már felsorolt
dolgozat, ezúttal a „teljesség igényével” újra felsorolni - van egy mozi, van a művelődési
otthon (ezen belül egy táncszakkör kb. tíz taggal, egy intarzia szakkör, hét-nyolc taggal, egy
fotó-szakkör szintén hét-nyolc taggal, egy színjátszó csoport kb. tíz taggal, melynek fellépést
a tavalyi Irodalmi Színpadi Napokon nem engedélyezték, decemberben alakult egy klub, az
néhány hónap után meg is szűnt, vannak különféle nyelvtanfolyamok stb.). A Művelődési
Otthonban egyébként két hetenként, hetenként - mikor hogy - játszik a Minerva vagy a Cent-
rum zenekar, akkor összejön huszonöt-harminc fiatal, isznak, táncolnak. Egy pincepresszót,
ahol esténként általában fiatalok voltak, átalakítottak borozóvá, itt most az egri szőlőgazda-
ságok tájjellegű borait mérik. A Fémműben alakult színjátszó csoport - „kellő lelkesedés”
híján abbahagyta működését. A Városi Könyvtárban - külön helyiségük nincs - működik egy
sci-fi klub, egy rejtvényfejtő klub, hetente két-két alkalommal. A tanácsban létrejött egy
Városi Klub - eddig a tanács dolgozóinak saját klubjuk volt - belépni csak tagsági igazol-
vánnyal lehet. Falragaszon nem hirdetik, nagyon kevesen tudnak róla egyáltalán.

A spontán kialakult kiscsoportok, még ha nem kifejezetten antiszociálisak is, sokat kezdeni
önmagukkal nem tudnak. Leülnek az utcán az Ipoly előtt, bemenni nem tudnak. Ha tanulók, nincs
rá pénzük, de egyébként is kinézik őket. Ide-oda kíséretik a kollégista lányokat, összeverődnek a
múzeum mögötti ligetben, ha túl hangosak, innen is elzavarják őket, s akkor már nincs hova
menniük. Marad a Nyírjes, vagy a város határa. A legtöbb betöréses lopást egyébként a
Nyírjesben követték el. Gyarmat az országos listán első helyre került a bűnözésben, ha a
fiatalkorú bűnözők számát nézzük, a helyzet még egy fokkal rosszabb. A józan ész azt taná-
csolná, hogy a helyi szervek a fiatalság problematikus tíz százalékát a közösségi foglalkozá-
sokra alkalmas intézményekben próbálná mintegy „szociálisan letelepíteni”. Megsegítés-
re és nem adminisztratív megfélemezésre gondolunk. Ehhez a város szórakozási, kulturális
lehetőségeinek szaporítására volna szükség, amelyhez egyébként a Népművelési Intézet
módszertani és anyagi segítséget adhatna. Azoknak, akik erre hajlandók, arra adnának segít-
séget, hogy spontán közösségeket hozhassanak létre ahová feltehetőleg a problematikus
fiataloknak az a része is begyűlne, akikben van még valami becsvágy, s akik még nem illet-
hetők a „bűnöző” vagy „antiszociális” jelzővel, hanem egyszerűen csak - s elsősorban nem a
saját hibájukból - egy kisvárosi társadalom periferiájára szorultak, s onnan saját erejükből,

minden konkrét támogatás nélkül elmozdulni nem tudnak. Amennyiben ezt nem sikerül megoldani, a helyzet feltehetően romlik, s bár e problematikus fiatalok jobbik része talál egyéni megoldásokat. Ez valószínűleg olyan fordulat, amelyik elviszi őket erről a mindenféle képp kockázatosra vált szinterről. Mások, akik tehetik, visszavonulnak magánéletükbe. Jön a következő évjárat és ugyanezekkel a szűkös lehetőségekkel találkozva ugyanezeket a problémákat termeli újjá. A problematikus fiatal nem egyenlő, semmilyen vonatkozásban, az ellenséges fiatallal. A problematikus fiatalok értelmesebbjeivel, véleményem szerint, alapjában meg lehetne változtatni a helyzetet. A társadalom önmagán segítene a nekik nyújtott támogatással, busásan visszakapná, amit befektetett.

III. Egy főorvos visszaemlékezése az 1973-as balassagyarmati túsziárára

Dr. Samu István, akkor a balassagyarmati kórház főorvosa, 1973-ban, az túszejtés lezárulása után diktálta le visszaemlékezését, a rendőrség kérésére. Az írás az eseményleírás és a szakmai napló keveréke. Samu doktor vállalása önkéntes volt. Hogy személyét a fiúk elfogadták, abban szerepet játszhatott az, hogy mindketten rendelkeztek róla ismeretekkel: a kisebbik Pintye testvér egyik lányával járt együtt általános iskolába, míg az idősebb azokról a beszélgetésekről hallott, amelyeket a pszichiátriai osztály folytatott a város „deviáns” fiataljaival. A rendőrség számára a főorvos jelentkezése több szempontból is kapóra jött. Az általa bevitt élelmiszerek közé rejtve, tudtán kívül, egy lehallgató készüléket vitettek be vele a fiúkhoz. Segítségével sikerült behatárolniuk a két testvér viszonyát egymáshoz, várható reakcióikat. A főorvos 1973-ban is mint orvos látta és látatja a szereplőket. Visszaemlékezésének ez ad különös értéket.

„Kb. fél és háromnegyed 8 óra körül érkeztem a kollégiumba, s Dr. Michna elvtárral, valamint a többiekkel való megbeszélés után, úgy emlékszem fél 9 körül kaptam engedélyt ajánlatom megvalósítására, hogy bemehetek a tettesek és a túsok által elfoglalt helyiségbe.

Előtte bekiabáltam nekik: én vagyok, biztosítottam őket, hogy csak a folyosó végén áll egy fegyver, senki nem fog rájuk törni, fegyver nincs nálam. Kiszóltak, hogy mehetnek, hallottam, hogy az ajtótól a lányok elhúznak valamit, majd a lányok kissé kinyitották az ajtót, éppen csak hogy beférjek, s rögtön be is zárták, s az ajtóhoz rögtön vissza is tolták torlanszul az onnan elhúzott emeletes ágyat. Belépve megláttam, hogy az ajtóval szemközti két sarok felől, a jobb sarokból egy kopaszra nyírt, barnahajú fiatalember, a bal sarokból hosszú, szőkeshajú fiatal fiú felém, ill. az ajtó felé irányított géppisztollyal, illetve pisztollyal vigyáznak a bevetenységét. Kb. 4-7 lány lehetett az ajtónál, akik tevékenykedtek, s úgy emlékszem néhányan az ágy előtt is állniuk kellett. (...)

...rögtön első alkalommal igyekeztem fesztelen hangulatot teremteni, hanyagul ledobva kabátomat, kalapomat, sálamat az asztalra, s úgy került a helyzetem, hogy az ablak felé fordulva székre leültem, szemben balról a hosszú hajú, jobbról a rövid hajú fiatalember foglalt

helyet, az előbbi azt hiszem az asztalon, az utóbbi kissé távolabb, majd később elvonult a jobb sarokba, lefeküdt egy ágyra, úgy tett mintha nem is nagyon vetne ránk ügyet, mintha nem mindig figyelne, igyekezett flegmatikusan viselkedni, néhány alkalommal közbeszölt, minek dumálsz hozzá, minek ez a duma, adják meg, amit követelünk és kész, nem tárgyalunk. A hosszú hajú ellenben egyáltalán nem volt flegmatikus, feszült, hajlott magatartással ült, rendkívül hasonlított a Jugoszláv „Amerre a vaddisznók járnak” film Rock-jához, kicsit még arca is hasonló volt szökében, hallgatás közben szája tátva marad, de azonnal hevesen válaszolt, érvelt magyarázott, céljaik, terveik, annak realitása felől. Ekkor még nem láttam rajta, hogy szorongott, inkább azt, hogy élvezte az izgalmas helyzetet, s hogy ennyi lány előtt ő egy félelmetes, elszánt férfi, aki így tárgyal egy főorvossal, az asztallapra ülve felülről, pisztoly csövének nyílását annak melle irányába tartva, kezében a pisztolyt állandóan forgatva. Később némileg a helyzet változott, én is meguntam az ülést, kényelmesebb lovagló helyzetben ültem a székre később a szoba közepre, a hosszú hajú (Laci) is más helyzetet vett fel, de a pisztolyt folyton irányomba szegezve tartotta. Eleinte azt hittem, hogy a hosszú hajú az idősebb, annyira viszonylagosan értelmes és tájékozott beszélőpartner volt, sőt ő tűnt az értelmi szerzőnek előttem, ennek alapján. Csak első kimenetelem után tudtam meg, hogy ő a fiatalabb. Az nyilvánvalóvá vált a rövid beszélgetés után, hogy itt elmebetegségről szó sincs. És eleinte úgy tűnt, hogy az akciónak Laci az induktora, az ideológusa. Emiatt az első beszélgetésekben önkénytelenül is több szereplést engedtem meg neki, főleg hozzáfordulva beszéltem. Később ezt a hibát igyekeztem kiegyensúlyozni, bár ez nemcsak hiba volt, mert a bemenetelem elején fontos volt egy kontaktus létesítés és ez véletlenül Lacinál könnyebben sikerült. Részben kontaktus-képesebb személyiség volt, társalgási hajlamánál, szenvedélyes vitakedvénél, hisztériás jellegű szereplési hajlamánál, feltűnési vágyánál fogva és azért is, mert hamarosan kibökte, hogy hiszen ő ismeri a Zsuzsi nevű kislányomat, általános iskolában 7 éven át együtt jártak. (...)

A lányok egy része az ajtó előtti emeletes ágy alsó és felső fekvőhelyén ült, vagy feküdt, néhányan pedig a szoba két végében elhelyezett 3-3 összesen 6 emeletes ágyon voltak, mint beszélgetésünk hallgatósága. Laci csaknem beleesett abba a szerepbe, hogy nagyvonalú tervükről, mint valami iskolai csínyről agitatív beszámolót tartson. Az előzmények után én már mint tervük megbeszélője ellenérvekkel kapcsolódhattam be, s ehhez a következő alapmagatartást vettem fel. Én nem mint ellenségük jöttem ide. Tervükhöz semmi közöm. De nézzük meg mi a reális, mi és hogyan vitelezhető ki. Elszemélytelenítve, tárgyilagos vizsgálat tárgyává akartam tenni törekvésüket, mintha csak egyszerű logikai felépítményről lenne szó, amely lehet, hogy reális, lehet hogy teljesen összedönthető. Hiszen maguk, fiúk még nem állíthatják, hogy eleve olyan tájékozottak, hogy logikai játékuk feltétlenül sikerülhet. Nézzük tehát végig. Abból indultam ki, hogy ezeket a fiatalokat indulatok, szociális intelligencia hiánya, emberi együttérzés elégtelensége, érzelmi fejletlenség, bizonyos fokú érzéketlenség, gyenge ítélőképesség, kritikátlanság, logikai tákolmányok teljességét illetően önhittség, nagyfokú agresszivitás vezérlik. A helyzet „elszemélytelenítésével” el akartam érni, hogy elsősorban agresszív késztetésük váljon semmivé, kb. ilyen helyzet felvázolással: „gondolják, hogy az a kis rendőr, aki itt áll kinn a folyosón azért van itt, hogy magukon bosszúját töltsse? Egyetlen célja, hogy minél békésebb kötelességteljesítés mellett 1500-2000 Ft.

fizetésből szerényen ellássa családját, felnevelje gyerekeit. Maguk követelöznek, hogy Szücs alezredes elvtárs, vagy mit tudom én ki, adjon maguknak ezt, meg ezt. engedje meg külföldre jutásukat. Ha egyéni véleményükön múlna, azt mondaná, menjenek barátocskáim, ahová óhajtanak felőlem. Eszük ágában sem állna útjukba állni. De hát törvények vannak, rendeletek vannak. Ők is csak ennek keretei között mozoghatnak, dönthetnek. És én nem tudom, de úgy vélem talán nem is dönthetnek, hanem ilyen esetben a döntéseknek magasabb fórumokat is meg kell járni. Maguk lelőhetnek itt mindnyájunkat, lőhetik a szegény kis rendőröket, szétroncsoltathatják magukat, de az illetékes megfelelő magasabb döntésekig nem kényszeríthetnek ki semmit. Belőlük ugyanúgy nem, mint belőlem, aki ráadásul a joghoz nem nagyon érthetek. tulajdonképpen kire haragudnak? Mindenki kis ember, a rendőrtől az államelnökig, aki a törvény adta lehetőségek, lyukak és járatok mentén mozog, mint a szivacs üregeiben és járataiban az élőlények. Szerintem egyelőre várni kell, mindenféle kényszerítéssel csak oda juthatnak, hogy itt folyik a vér és fiatalon szétroncsolják magukat. Annyi, mintha tank alá feküdnének. ezt mondhatom én, mint laikus. Kétségtelen, hogy úgy látszott hangnemüket illetően higgadtabbá tette őket a helyzet ilyen beállítása.

A személyek elleni agressziós tendencia leszerelése, helyesebben indulatmentesítése mellett tervük logikai szerkezetét is mérlegelésre vittem. Laci elmagyarázta, Ausztriába akarnak kijutni egyelőre. Ehhez autóbust követeltek és fegyvert. Túszt vinnének magukkal, s olyan bombát, amely leejtve felrobbanna velük és a túszzokkal együtt. Tehát ha mesterlövészek lelőnék őket, akkor leesne a bomba, elvesznének a túsok is. Ők nagyon jól kidolgozták, már 3 éve készítették ezt a tervet, higyjem el, minden lehetőségre számítottak. Ha itt megtámadnák őket, pontosan egyszerre mindkettőjüket nem tudnák kinyírni, akárhogyan is, lenne idejük, hogy mielőtt meghalnának, 2-3 túszt kinyírjanak, az biztos. Ők a haláltól nem félnek, ezzel számoltak. Laci megjegyezte, hogy már egyszer megkísérelt öngyilkosságot, de erről nem tud senki, még a szülei sem tudnak, csak egy kislánynak mondta el, de azt is bánta, hogy elmondta. Felvettem, hogy Ausztria őket ki fogja adni, mert semleges ország és nem fogja kockáztatni semlegességét. Laci ellenvetette, hogy ők ott nem lesznek közbüntényesek, hanem politikaiak, s ezért Ausztria sem fogja kiadni. De oda csak egyelőre akarnak menni, utána céljuk Görögország. (...)

Megjegyzéseim különösebb hatást nem tettek rájuk, hogy: a hasonló erőszakos cselekményeket Görögország sem támogatja, hiszen előfordult, amikor az athéni repülőtéren lezajlott incidens ezt bizonyította. Aztán, bár Görögországban katonai kapitalista jellegű diktatúra van, ez még nem teljesen azonos a Hitleri náciizmussal, sőt mintha úgy hallottam volna, hogy ez a zeneszerzőjük, Pintyéék megjegyezték „Theodorakis?” igen ő, talán hajlandó lesz visszatérni Görögországba. Aztán megjegyeztem: persze az egykori náci sikertelen utódai élnek még Németországban, de nem előbb, hanem utóbb került kormányra a szociáldemokrata párt, olvadóban van Európában a háborús hideghangulat, most újabb állomása ennek Helsinki lesz, a Nyugat nem fogja a maguk érdekében ezt a folyamatot kockáztatni, nem számíthatnak rájuk, s nézzék csak: még Franco Spanyolországa is várhatóan a polgári demokrácia irányában enyhül. Az volt az érzésem ilyen irányú érvelésemben „maszlagnál” többet nem láttak. (...)

Feszegtettem ismételten is a cél, az országból való kijutás jelentéktelenségét, csekély értékét, s ehhez képest a kockázat nagyságát, illetve a biztos veszteséget, útjuknak, amelyen elindultak, értelmetlenségét. Felvettem, hogy talán rendes útlevelemmel is kijuthattak volna már a múltban, vagy a jövőben kijuthatnak, úgy mint mások, szétnéznek és visszajönnek, vagy legfeljebb mint némelyek kint maradnak, esetleg valamikor később még amnesztiával visszajöhetnek, de ezt amit maguk csináltak. Magyarországon senki nem érti meg, nem helyes, stb. Kórusban zengték vissza, hogy ők nem kaptak volna, a jövőben sem kapnának útlevelet, más módjuk a kijutásra nem lett volna, csak ez. (...)

Felvettem nekik, hogy még van visszaút, hiszen súlyosabb cselekmény nem történt, abból a szempontból, hogy vér még nem folyt. Kijutási céljukat elérhetik még később normális, reálisabb úton is. Laci azonnal vágta vissza: hát a pisztoly és a géppisztoly - lyukak az ajtón? - hatósági közeg elleni erőszak, rálöttünk a rendőrré. Megnyugtattam őket, ezt még nem biztos hogy bizonyítani lehet, hogy nem figyelmeztető lövések voltak, mert eléggé magasán érték az ajtót. Mindenesetre úgy látszott, hogy a visszaút lehetőségének felvetése nem maradt hatás nélkül, de ismét érvelni kezdtek, hogy most már olyan hosszú börtönbüntetésre van kilátásuk, amelyet nem hajlandók vállalni, akkor inkább a halál.

Az első bemenetel alatt, minthogy a téma és a feszült koncentráció, a beszédnél való taktikázás, erősen lekötött, a terem benti helyzetét pontosan rögzíteni nem tudtam, sem a túszoikat nem tudtam pontosan megszámolni, s kissé szándékosan sem akartam olyan benyomást kelteni, mintha az egész környezet érdekelne. A lányok magatartása viszonylag szorongásmentes volt, gyakran úgy tűnt fel, hogy csak félig hiszik el, hogy ez egy komoly helyzet, megítélésük váltakozott, olykor enyhe szorongás hullámzott végig, olykor olyan fesztelenek voltak, mintha iskolába lennének, akiket ott hagyott a tanár, de csendben kell viselkedniük, s ez a két fiú hűzöng és bolondozik, talán majd megunják, vagy vége szakad valahogy. Néha tréfálkoztak, hogy kell a fegyverrel löni, kérdezték, hogy szokták a túszoikat kivégezni, s előfordult, hogy Laci, vagy Bandi a fegyverrel való bánásmódot magyarázta egyiknek, vagy másiknak, olykor együtt hahotáztak. Ilyenkor a fiúknál magabiztos biztonságérzetet jelentő hangulat állt fenn, az ablakhoz ment, hol egyik, hol a másik, kinézegetett és kihasalt, hogy jobban lásson, élvezték, hogy az utca miattuk üres, hogy a város központja le van zárva és a környék meg van rakva fegyveresekkel, s ez mind ő miattuk, pedig mindössze csak ketten vannak. Ez a helyzet inkább diadalérzetet, mint szorongást keltett bennük, tudták előre, hogy ez lesz, de az eredmény várakozásukat is felülmúlta, felvett szerepük és központi helyzetükben tetszelegtek. Néhány megjegyzéssel mégis igyekeztem bennük a szorongást, a félelmet felkelteni, vélve, hogy ez esetleg a visszalépést elősegítheti. Hatás volt is, de csekély és kétséges, hogy ezt érdemes volt-e tennem, nem inkább csak óvatosságukat fokozták, ami a megoldás számára nem kedvező, viszont a szorongás-elültetés kétségtelen Lacinál később bizonyos fokú megingást, külön útkeresést, elbátortalanodást, végül megadással járó pánikreakciót eredményezett. (...)

A szorongáskeltés technikáját részben kutatási tervből is alkalmaztam. Érdekelt ugyanis, hogy a túszoikkal operáló cselekvési minta alapját nem egy képzeletben létező társadalmi háttérre való hivatkozás képezte-e. De semmilyen támpont nem merül fel arra, hogy akár a guerilla akcióhoz hasonlóan akár az Észak-Amerikai ... akcióhoz hasonló hivatkoztak volna.

Éreztettem velük, azoknál az akciónál van bizonyos fokú megérthetőség. Van társadalmi igazságtalanság, van faji probléma, van befogadó ország, van előre alapos kiképzés, az esetek egy részében egy embercsoport szemszögéből, vagy nép szemszögéből van mélyen bevésődött erkölcsi öngazolás, mártírság- tudat, míg ezzel szemben náluk semmi. Egyedül vannak ketten, előttük nem várja senki, mögöttük nem áll senki, nem fogja mártírnak tartani senki, nincsenek kiképezve, még csak a levegőben sincsenek, hanem sokkal veszélyesebb helyzetben, és a tét nem egy repülőgéptársaság megengedhet magának, a maguk útját senkinek sem áll jogában megengedni maguknak, maguk teljesen egyedül vannak ketten. Az volt a válaszuk, hogy (és ez lényeges volt a továbbiak szempontjából) ők a tüzszokra először löni nem fognak, csak ha majd őket lövik esetleg, de ebben az esetben majd közvélemény mellettük lesz. Akkor majd ez a rendszer levizsgázzik, mert bebizonyosodik, hogy nem igaz amit mondanak, hogy legfőbb érték az ember. Hiszen ők csak azt kérik, hogy biztonságban kimehessenek, erkölcsi zsarolásuk élére állításával úgy látszik teljesen tisztában voltak. Csak azt felelhettem, hogy törvények, rendeletek, állambiztonsági követelmények áthágása teljesen lehetetlen, vezetőktől bármilyen magas polcon állnak is, ilyen hiába várnak el, s a Szovjetunió sem adta meg magát, habár a háború 20 millió halottjába került, s néhány ember életéért sem fogják a Varsói szerződés kötelezettségeit megváltoztatni, ahogy maguk naivan hiszik. Hát ez nem Amerikai Légitársasági kérdés. „Ismétlem, laikus vagyok, talán nem is kellett volna ezekbe a kérdésekbe belebocsátkoznom. De úgy gondolom, fiatalok, nem tudtak mindent, talán nem mérlegeltek mindent, s ha mondtam újat maguknak, jó szándékkal, azért tettem, hogy talán jobban döntsenek, addig amíg nem késő. Mi az amire szükségük van, hogy kintről behozzam, ha megengedik.” Elfogadták, hogy majd gondolkoznak, és egyelőre felsorolták, hogy vigyek be nekik vizet, 2 éjjeliedény-félét általános nevetés közben. Elneveztük kiblinek, egy táskarádiót és déli 12 óráig írásban kinyújtják az ajtón az ultimátumot, mely tartalmazza követeléseiket, s azok teljesítésének időpontját. Kb. fél 12 órakor jöttem ki tőlük, a rendőrségnek beszámoltam a tapasztalatról, majd utána bevittem a kért dolgokat. 12 órára nem tudták megírni az ultimátumot és ezért annak összeállítását d. u. 5 óráig vállalták. A bevitt dolgokat az egész szoba jó hangulatban fogadta, s miután az ebéidő is jól elmúlt már, talán fél 2 óra körül lehetett, kiengedtek, s ezúttal nem felejtettem bent a sálam, a kabátom és a kalapom, mint az első alkalommal. Körültekintőbb voltam és megfigyelhettem, hogy ekkor már a bejárati ajtót jobban elbarrikádozták, két szekrényt húztak oda, mely a szárnyasajtó teljes szélességét elfoglalta, a befelé nyíló ajtók nyitását meggátolta s ezenfelül még az egyik emeletes ágyat is a szekrény elé helyezték, annak alsó és felső fekhelyén libasorba ültették a lányokat. Bejövetelemtör a lányokkal húzták a 2 szekrényt 2 felé, a keskeny résen lehetett bejönni, ugyanígy történt a kijutás is. Ilyenkor minden alkalommal a szemközti sarokba húzódtak a kijáratnak szegezett fegyverekkel és a lányokat dirigálták, ki hová álljon, mit csináljon. Ők fagyos hangulatban engedelmeskedtek ilyenkor.

A Rendörkapitányságon ebédeltem pár falatot, és 3 óra tájban tanácskozáson az a javaslat került felvetésre és elfogadásra, hogy a tetteseknek visszaútra bírása érdekében meg kellene mutatni nekik a BTK-t. ez nagyon jól kiegészítette volna a délelőtti érvelésem hatását, és tudtam, hogy odabent cigarettahiányban vannak, s ezen 2 érv alapján, valamint a délelőtti létesített ismeretség és tárgyalási kapcsolat alapján önként és bizakodva vállaltam az újabb

bemenetelt. Dr. Csonka Tibor főügyész helyettes elvtárs kijelölte a BTK-nak részeit, amelyek bűncselekmények elkövetése esetén a végrehajtástól való visszalépésnél büntetlenséget helyeznek kilátásba és ezt indokolják is azzal, hogy a társadalomnak nem annyira a büntetés kiszabása, mint a társadalomellenes cselekménytől való visszatartás áll érdekében, egészen a végrehajtás pillanatáig. (...)

Tehát az előző módon, persze előzetes bekiabálás után a szokásos ceremónia mellett bevittem a BTK-t, a megfelelő részeket együttesen átnéztük, elgondolkoztatta őket. Azt a választ adták, hogy gondolkoznak rajta, még alaposabban áttanulmányozzák, holnap reggelig. Az írásbeli ultimátumot (sohasem tanultak szorgalmasan, nem szeretnek dolgozatot írni) még mindig nem készítették el, viszont kijelentették, hogy hajlandók lennének egy hivatalos személlyel bent tárgyalni, de feltétlenül az, hogy csak fegyver nélkül jöhet be, senki nem kísérheti és gyanús mozdulat esetén lőnek. Örültek a cigarettának, a szoba sarkában elkerítettek egy területet WC használat célra, s viszonylag nyugodt várakozás látszott rajtuk, addig amíg, valameddig, megfelelő magas fórumokon a törvény adta lehetőségeknek megfelelően rájuk vonatkozó döntés nem történik. Úgy emlékszem, volt olyan félig-meddig komoly, mellékesen ejtett megjegyzésük, hogy el lesznek itt akár napokig is. Általában a határozott lakonikus válaszokat Bandi adta, Laci inkább szószátyárkodott. A lányok magatartása úgy fogalmazható meg, vajon mikor akarják már ezek abbahagyni ezt a hülyéskedést, csak félig-meddig vették a fiúkat komolyan, néha vitatkoztak velük, hallottam olyan megjegyzést a fiúk felé, hogy aljasok vagytok, s mivel azt az elutasítást kaptam, hogy még besötétedés előtt jöjjen ki tőlük, félhomályig beszélgettem a fiúkkal. Hajlottak arra, hogy ha szabályos útlevelet kapnak és esetleg megfelelő magas szintről jövő ígéretet arra, hogy nem történik bántódásuk és kimehetnek az országból, akkor a túsokat elengedik. (...)

De erről csak hivatalos rendőrhatalósági személlyel állapodhatnak meg, a Megyei Rendőrkapitányság Vezetőjét pl. elfogadnák tárgyaló partnernek bent a szobában. Megkérdeztem, hogy apjukat, vagy anyjukat elfogadnák-e tárgyaló partnernek, de igen határozottan elutasították ezt. (...)

A sorsuk lehetséges tragikus fordulatát ismét szóba hoztam. A félhomályban úgy láttam, hogy a nagyobbik szeme könnybe lábadt, majd a kisebbik is enyhén, abban a pillanatban a nagyobbik elfordította a fejét és félrehúzódott, hogy ne lássam, nekem így rémlett. Annyira ostoba és szerepet játszó, előbb-utóbb vagy kijózanodó, vagy tragikus véget érő iskolás gyerekeknek éreztem őket olykor, s annyira hatott rám, hogy időnként egy-egy lány az időnként erősödő félelem és már közel 20 órája tartó feszültség hatására időnként visszafojtottan elsírta magát, hogy hangomon érezhették, néha én is elérzékenyültem. (...)

Élelem ekkor még volt bőven, a lányok otthonról hoztak előzőleg. (Másnap reggelre már mindenük elfogyott.) Követelték, mivel tapasztalták, hogy sötétedik és nincs áram, közöljem a rendőrséggel, hogy ne játsszanak velük, s ha megpróbálnának betörni fegyverüket használják. Kiengedésem a hivatalos személlyel történendő tárgyalás, valamint a BTK tanulmányozása, tehát a várakozás és kibontakozás kilátása mellett történt. Kijövetelem után a Rendőrség Vezérkarának beszámoltam. (...)

Másnap, tehát január 9-én reggel 8 óraker a rendőrség megbeszélésre behívott, tájékoztattak, hogy a tettesekhez a szüleiket küldték, hogy beszéljenek velük, próbáljanak rájuk hatni.

Gelencsér János rajza

A szülőket azonban durva hangon elutasították. Kidugtak egy cédulát, felsorolva alábbi követelésüket: Kapjanak szalámit, tejet, kiflit, cigarettát, vizet. Ők kijelentették, hogy velem hajlandók tárgyalni, s nekem az volt az ajánlatom, hogy ismét bemegyek hozzájuk minthogy szüleikkel nem álltak szóba, és különösen a BTK pontjaihoz fűződő megoldást igyekszem elősegíteni. Szokott ceremónia, bejutás, tájékozódás. A hangulat fagyos, a tegnapi időnkénti akasztófahumor játékoságnak nyoma sincs, mindenki nyomott kedélyű. A tettesek közlik, hogy már nem emlékszem pontosan hány évet, - de 100-nál több, talán 150 év várható börtönbüntetést számítottak ki a maguk számára a BTK alapján. Ui. ha emberölést nem is, de felsorolták, hogy a jelenlegi cselekménnyel összefüggő előzményképpen milyen bűncselekmények vannak: jogtalan eltulajdonítás, tiltott fegyverhasználat, hatósági közeg elleni erőszak, személyek fogva tartása. Tehát csak egyről lehet szó, hogy az országból kijussanak. Megkérdezték, hol vannak a követelt anyagok, melyre azt válaszoltam, hogy szívesen közvetitek, de semmiféle döntési jogom nincs, arról sem mit hozhatok ki, vagy be. Rövid időn belül kijöttem, s beszámoltam a kialakult Vezérkarnak arról, hogy a hangulat bent nyomott, az élelmiszer elfogyván, esetleg tartani lehet attól, hogy éhezési alacsony vércukros acidetikus állapotban, a tartósan feszült idegállapot, az álmatlanság, a szorongás együttes hatására bent összeütközések állhatnak elő a helyiségben, s ilyesminek a következményét előrelátni nem lehet, esetleg a fiúk fegyvert is használhatnak a lányokkal szemben, ezt nem tartom lehetetlennek. Olyan döntés született, hogy a közvetlen veszély elhárítására kaphatnak vizet, fejenként 1 kiflit, egy műanyag zacskó tejet, s némi cigarettát, de nem többet, nehogy azt a képzetet keltsük, hogy az özönvíz végéig berendezkedhetnek és a lakosság életének felkavarását ők fogják megszabni. Tehát 5. alkalommal is bementem hozzájuk: elégedetlenek voltak, keveselték fejenként az egy kiflit, - meg is tartották maguknak később - csaknem az egészet, mindössze 3-at adtak a lányoknak. A tejet szétosztották (később), s a cigarettát is.

Arra gondoltam, hogy ezen másfél nap alatt a teremben egy csoportpszichológiai jelenség állt elő. Ezek a fiúk ennyi lány szemeláttára visszalépni nem fognak, szerepüket már fel nem adják, még ha valóban életükbe kerülne, akkor sem. A nagyobbik, Bandi eleve konokabb és erőivel viszonylag jól gazdálkodni tudó, kitartó, a látszat ezt mutatta. Mindkét fiú kérdésemre azt válaszolta, hogy jól aludtak, felváltva, Bandiról ezt részben fel is tételezhettem a viszonylagos nyugalom alapján. Laci energiapazarló szerepjátszása, feszültsége azonban arra utalt, hogy előbb-utóbb kimerül, összeomlik, ezt sokáig nem bírhatja, s hazudik, amikor azt mondja, hogy jól aludt, emellett azonban mégis szerepébe annyira beleélte magát, belejátszotta magát, hogy a lányok szemeláttára Ő sohasem fogja gyengének mutatni magát, nem lép vissza, s a lányok kacagó sorfala közötti megadás és elvonulás jelen helyzetben elviselhetetlen rémképük lenne. Ez adta azt az ötletet, hogy ajánlatot tegyek a látszat férfiaságot megőrző elvonulási módra, természetesen anélkül, hogy a lányok hallanák. Megkértem Lacit, négy szemközt szeretnék vele beszélni, ha lehet. Halkan megkérdeztem, hogy belemennének-e egy tűszok nélküli elvonulásba innen, látszólag fegyveresen, a városon kívül útközben azonban fegyvereiket leadnák és természetesen ezt méltányolnák a hatóságok is. Megmenekülnének attól, hogy személyi bántódásuk lesz. Megértem, hogy a lányok szemeláttára megadást nem bírnak elviselni, de hát erről a titkos megegyezésről senki nem tudna.

Mondtam, hogy ez csak az én, ebben a pillanatban eszembe jutott gondolatom, egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy az illetékeseknek ezt jogukban áll megoldásként elfogadni. Hozzá tettem, nem tudom mi lesz, de nagyon aggódom, mert az hogy ilyen sokáig nem tudnak illetékes szervek döntést közölni magukkal, arra utal, hogy törvényes akadályok vannak, legalább is én a maguk helyében erre következtetnék és ez nagyon nagy szerencsétlenséget jelenthet, ha nem keressük a kiutat. Értsék meg, hogy nem emberekkel, hanem törvényes keretekkel, nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi megállapodások kőfalaival állnak szemben. Én már ezt a helyzetet így látom, ekkor pedig ha ez a végső helyzet, ne pusztítsák el fiatal életüket, megismételtem, úgy, mintha nyilvánvalóan tank alá feküdnének.

Laci szó nélkül végighallgatott, elgondolkozott, visszament bátyjához, de az én szövegemnek a harmadát sem mondhatta el, már határozott és harsány hangon hangzott Bandi válasza, semmi ilyesmiről nem tárgyalunk, engedjenek ki, oszt kész, - valahogy ilyen módon. Válaszoltam, megértem, de szeretnék magával is beszélni, esetleg Laci nem mondott meg mindent, vagy pontosan úgy, ahogy ő neki elmondottam. Bandi is a sarokba jött, s lényegében az előzőeket megismételtem. Ő szokása szerint bólogatott, mintha helyeselné a mondotakat, de már ismertem, hogy ez részéről csak annyit fejez ki, hogy megértettem. Aztán egyszerűen közölte, hogy erről szó sem lehet. Én tovább erősködtem, hogy gondolkozzanak azért rajta, én még odakint ezt a megoldást fel sem vettem, velük előzőleg meg nem beszéltem, hátha ők némi módosítással, vagy biztosítékokkal kiegészítenék ezt, s megbeszélési alapot képezhetne. Ebben a pillanatban, Bandi különösen, szerencsétlen buta, konok ember benyomását tette rám, akiről mégsem tudtam teljesen elhinni, hogy nem lehetnek emberi vonásai is. Úgy éreztem, hogy vannak, de teljesen negatív előjellel ellátva: konoksága, szívóssága, jó irányban fejlesztve, bizonyos társadalmi beilleszkedési vonalon önmagukban véve értékesen is érvényesülhetnek volna. Határozottan megsajnáltam mindkettőjüket. Utólag a megszabadult lányok elmondásából tudtam meg, hogy a testvérekben, de főleg Bandiban kifejezetten szadisztikus, kínzási kedvvel járó keretlegényre jellemző, durva megnyilvánulások is bőven előfordultak.

Ezzel viszont egyáltalán nem hozható összhangba az, hogy 2 olyan filmről is mesélt a lányoknak, a címeiket nem tudom, az egyik Angela Davis ügyével kapcsolatban készült, amelyekben a pozitív hősök erkölcsileg kifogástalan jelleműek voltak és a film elmondásáról látható volt, hogy Bandi a pozitív hősökkel rokonszenvezett, az ő szempontjukból mesélt. (Érzelmileg kettős szerepjátszás, súlyosan diszharmonikus személyiség.) Azzal jöttem ki tőlük, mintha szerepem tovább folytatódhatna. A lányok kórusban zengték, hogy ugye viszsza jövök, már úgy vártak reggel is. Rádiójukban az elem elfogyott. Megígértem, hogyha jöhetek hozok elemet és még ennivalót. Ekkor már megadott határidejű ultimátumról a fiúk elfeledkeztek. Jellemző, hogy a tejet nagy papírzsákban, a kiflit szép műanyag táskában vittem be, s mikor ideadták, mondták, hogy vissza sem fontos hozni, akár ott is hagyhatom. Ezúttal azonban már önuralomra tettem szert és nemcsak a kabátomat és kalapomat nem felejtettem ott, hanem a táskát sem.”